Patria

6.10.2021

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto

Asia: VNS 8/2021 vp Valtioneuvoston puolustusselonteko/Lausuntopyyntö

PATRIAN LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON PUOLUSTUSSELONTEOSTA VNS 8/2021 vp

Teema: Materiaalihankinnat ja yhteistyö

Yleistä

Valtioneuvoston puolustusselonteko antaa hyvän kokonaiskuvan Suomen puolustuksen toimintaympäristöstä, puolustuksen nykytilasta, ylläpidosta ja kehittämisestä. Kansainvälisesti kilpailukykyisen ja vientiä harjoittavan kotimaisen puolustusteollisuuden merkitys kokonaismaanpuolustukselle on nostettu esiin useassakin eri kohdassa. Samoin strategisen kumppanuuden ja muiden kumppanuuksien merkitys ja yhteistyön edelleen syventämistarve nostetaan hyvin esiin keskeisinä strategisina toimintamalleina. Selonteon aikajänne ulottuu 2020-luvun loppuun, jona aikana myös puolustusteollisuuden toimintaympäristö tulee muuttumaan. Yksi selonteossa nostettu kehityssuunta on tarve hyödyntää aiempaa tehokkaammin valtion kaikkia voimavaroja. Uusissa panostuksissa (esimerkiksi kyber) onnistuminen edellyttää myös teollisuuden resurssien hyödyntämistä laaja-alaisesti. Toinen keskeinen kehityssuunta on puolustusteollisuuden eurooppalaisen kilpailukyvyn, verkottumisen ja vientimarkkinoilla menestymisen entistä suurempi merkitys kokonaismaanpuolustukselle. Puolustusteollisuus ei voi onnistua yksin, vaan onnistuminen edellyttää laajaa tukea koko valtiolta. Pelkästään puolustushallinnon tuki ei enää riitä. Lausuntopyynnössä annetut teemat ovat materiaalihankinnat ja yhteistyö. Tarkastelemme lausunnossamme näitä teemoja selonteon tärkeiden kehityssuuntien näkökulmasta.

Monenvälinen yhteistyö

Euroopan unioni

EU:n puolustusyhteistyön painoarvo kasvaa. Puolustusteollisuutta koskee erityisesti aloitteet Euroopan puolustusteollisen ja -teknologisen pohjan kehittämiseksi, kuten Euroopan puolustusrahasto. Ne tarjoavat teollisuudelle erinomaisia mahdollisuuksia verkottua, päästä osaksi eurooppalaisia arvoketjuja ja edelleen osalliseksi Euroopan tasoisiin vientihankkeista kolmansiin maihin. Eurooppalaisen yhteistyön uudet mahdollisuudet edellyttävät kansallisesti kaikkien voimavarojen hyödyntämistä ja yhteistyön kehittämistä hallinnon, tutkimuksen ja teollisuuden kesken. Selonteon aikajänteen loppupuolella onnistumisen tuloksena nähdään suomalaisia osuuksia eurooppalaisissa, kun puolustusrahaston myötä aloitettuja projekteja kehitetään valmiiksi tuotteiksi. Teollisuuden kannalta keskeiset kehittämiskohteet ovat teollisuuden omien kehityspanostusten lisäksi

Copyright Patria. All rights reserved.

- Hallinnon resurssien varmistaminen. Kansallisen tahtotilan saavuttamiseksi olisi tärkeää tunnistaa ja varmistaa projektien voittamisen ja hallinnoimisen edellyttämä resurssit.
- Ketterämpi rahoitusmekanismi. Suurin osa puolustusrahaston projekteista edellyttää komission rahoituksen ohella kansallista rahoitusta. Parhaassa tapauksessa projekti on sekä yrityksen strategian mukainen että on kytkettävissä suoraan johonkin Puolustusvoimien kehitysohjelmaan. Menettely on nykyisellään hidas ja byrokraattinen. Rinnalle pitäisi luoda menettely, jossa ainakin Suomen kannalta kriittistä osaamista sisältäviä projekteja voitaisiin rahoittaa ketterämmin. Näin vahvistettaisiin kokonaismaanpuolustusta kasvattamalla osaamisen huoltovarmuutta kansallisen turvallisuuden kannalta kriittisillä osaamisalueilla. Tämän teollisuuden osaajapoolin merkitys kasvaa, kun kriisit muuttuvat vaikeammin ennakoitavaksi, niin kuin selonteossa todetaan.
- Sitoutuminen EU-maiden yhteisiin vientilupakäytäntöihin. Kehitysprojekteissa on tarkoituksena luoda vientituotteita, joita viedään EU:sta maailmanmarkkinoille. Olisi tärkeää, että Suomi kykenisi sitoutumaan vientilupakäytännöissä pitkäjänteisesti yhteiseen linjaan yhteisprojekteihin osallistuvien Suomen puolustusyhteistyön kannalta keskeisten EU-maiden kanssa. Tällä hetkellä joudumme toistuvasti vakuuttamaan, että Suomen tapauskohtainen harkinta vientilupa-asioissa ei vaaranna koko konsortion vientinäkymiä edes hallituksen vaihtuessa.
- Puolustusteollisuus pitäisi nähdä osana kansallista turvallisuusinfrastruktuuria myös valtion tasolla. Sen lisäksi, että puolustusteollisuus on osa kansallista vientiteollisuutta, sillä on lisäarvoa yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden osana. EU-tasolla käytävässä taksonomiakeskustelussa olisi Suomen kokonaismaanpuolustuksen kannalta oleellista varmistaa, että puolustusteollisuus nähdään kestävän kehityksen osana eikä minään epäeettisenä toimijana. Jos puolustusteollisuus nähdään EUn piirissä ”yhteiskunnallisesti haitallisena”, toimintaedellytykset heikentyvät välittömästi.Tällainen lopputulos murentaisi rahoitusmahdollisuuksien kaventuessa ja alan houkuttelevuuden vähentyessä aikaa myöten sekä Euroopan että Suomen puolustusteollista pohjaa.

Kahdenvälinen yhteistyö

Yhteistyön merkityksen kasvaessa on muun yhteistyön rinnalle noussut aivan viime vuosina tarve saada ns. Government-to-Government (G2G) -malli myös uustuotannon myymiseen. Nyt Suomi ostaa kalustoa ulkomailta G2G-mallilla ja myös vanhaa kalustoa voidaan myydä ko. tavoilla. Uuden kaluston myyntiin mallia ei ole ja sellainen olisi syytä saada aikaan. Asia tulee vastaan mm. itäisen Euroopan maissa. Esimerkkinä Tsekki on juuri perustanut G2G-menettelyn vauhdittaakseen teollisuutensa kauppaa. Toisena esimerkkinä Slovakia on nyt vaunuhankkeessaan laittanut G2G:n edellytykseksi.

Selonteossa on nostettu hyvin esiin puolustusteollisuuden viennin merkitys edellytyksenä puolustusjärjestelmän toimivuudelle. Toimiva G2G-menettely tarvitaan osaksi keinovalikoimaa entistä useammin tarjouskilpailuihin mukaan pääsyn varmistamiseksi.

Vientiluvat

Viennin merkityksen tunnistamisesta huolimatta vientilupakäytäntöjen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys ovat viime vuosina heikentyneet. Tehtyjen vientikauppojen elinkaarivastuut ulottuvat pisimmillään useaksi vuosikymmeneksi. Suomi edellyttää ulkomaisilta toimittajilta elinkaarivastuuta ja Suomi itse on

Copyright Patria. All rights reserved.

kunnioittanut tätä periaatetta. Tästä olisi pidettävä kiinni jatkossakin. Nyt näiden velvoitteiden hoitaminen on vaikeutunut ja Patria on saanut kielteisiä ennakkopäätöksiä, joka johtaa sekä yhtiön että Suomen luotettavuuden horjumiseen kumppanina. Lisäksi sopimusten mukaisesti kielteinen lupapäätös laukaisee mittavia sakkomaksupykäliä. Emme ole vielä hakeneet lupaa, vaan ainoastaan ennakkolausuntoja.

Ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä on siis tuonut aiemmin periaate ”vanhat velvoitteet hoidetaan, uudet suorituskyvyt katsotaan erikseen”. Patria on saanut kielteisiä ennakkopäätöksiä elinkaarivastuiden hoitamisesta (esimerkkinä varaosakomponentit Arabiemiraatteihin). Suomi on kuitenkin samaan aikaan myöntänyt vientilupia kahden eri suomalaisen yhtiön komponenteille, jotka menevät paikalliseen kilpailevaan uustuotantoon eivätkä siis edes liity elinkaarivastuiden hoitamiseen.

Tutkimus ja kehittäminen

Tutkimuksen ja kehittämisen merkitys osana yhteistyötä ja materiaalihankintoja tulee kasvamaan merkittävästi. Pääsy mukaan Euroopan puolustusrahaston ohjelmiin edellyttää sekä teollisuuden että hallinnon panostuksia. Puolustusrahaston projekteissa pohjustetaan tulevaisuuden Eurooppalaisia materiaalihankkeita. Arvoketjuissa myöhemmin mukana olevat yritykset ovat niitä, jotka ovat mukana projekteja toteuttavissa konsortioissa. EU:n puolustusrahaston ensimmäinen 7-vuotiskausi ehtii päättyä selonteon aikajänteen aikana. Tutkimus- ja kehittämisyhteistyön onnistumisen kannalta ratkaisevat vuoden ovat juuri nyt käsillä. Patria ja VTT ovat reagoineet tilanteeseen. Ne panostavat parhaillaan puolustusalalla uuteen, vientivetoiseen ja Suomen kriittisiin teknologioihin keskittyvään ekosysteemiin. Verkosto kokoaa suomalaisia kriittisten teknologioiden parissa toimivia organisaatioita yhteen. Tavoitteena on mm. vahvistaa edellytyksiä päästä mukaan eurooppalaiseen yhteistyöhön. Vientivetoisen kasvun verkoston toiminnan rahoittavat osallistuvat yritykset ja lisäksi toimintaan ja projekteihin haetaan rahoitusta mm. Business Finlandilta. Toimintamalli on jo tuttu vientiteollisuudesta. Puolustusselonteossa esitetyt kehityssuunnat edellyttävät vastaavien toimintamallien hyödyntämistä myös puolustussektorilla .

Selonteossa on hyvin todettu Euroopan unioniin viitaten, että ”puolustuksen suorituskykyjen kehittämisessä on huomioitava toimintaympäristön muutokset sekä erityisesti teknologisen kehityksen vaikutukset ja mahdollisuudet”. Näkökulmista on mainittu mm. kyberuhkat, tekoäly ja digitalisaatio. On myös tunnistettu, että turvallisuuden, puolustuksen ja muiden EU-politiikkasektorien välisiä yhteyksiä vahvistetaan. Mielestämme uusien mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää myös seuraavia toimenpiteitä:

- Vuoropuhelua myös puolustusteollisuuden kanssa on lisättävä osana eri toimijoiden välisten yhteyksien vahvistamista. Uudet toimintamallit, kuten ekosysteemit, tuovat uusia mahdollisuuksia integroida myös siviilivetoisten murroksellisten teknologioiden yhtiöitä hyödyttämään puolustustoimialaa.
- Puolustustoimialan työvoimapulaan on varauduttava yhdessä puolustusteollisuuden kanssa ja hyödyntäen teollisuuden mahdollisuuksia esim. kyberpuolustusta vahvistettaessa. Kriittisiin ja murroksellisiin teknologioihin ja kyberuhkiin liittyvä osaajapula on jo nyt nähtävissä. Puolustustoimialalla lisähaastetta tuo yleensä vaatimus Suomen kansalaisuudesta.

Copyright Patria. All rights reserved.